

Ur *Internationalen* nr 51/52 2017

Per-Olof Mattsson

Guillou, aristokratin och vänstern

I sin romansvit över 1900-talet har nu Jan Guillou nått fram till det röda märkesåret 1968, i en tid när så mycket på så många plan var i rörelse. Per-Olof Mattsson har tagit del av denna senaste bok från Guillous penna.

Den senaste delen i Jan Guillous romanserie *Det stora århundradet* har fått titeln **1968**. Det måste betecknas som falsk varudeklaration. Läsaren och köparen – inte minst viktig för Guillou – ges intrycket att romanen handlar om året 1968 med hela dess arsenal som symbol för den revolutionära vänsterns återkomst och ungdomens uppror mot förstelnade livsformer. Problemet är att boken bara snuddar vid det som de flesta förknippar med året.

Bokens huvudperson Eric Letang har många likheter med författaren när det gäller bakgrund och intressen. I romanen är han en ung jurist som börjar sin bana hos kändisadvokaten Henning Sjöstrand, lätt identifierad som den på sin tid mycket kände Henning Sjöström, av fienderna kallad Henning Penning.

Eric kommer bara i lätt beröring med det som för de flesta förknippas med året 1968. Han bär FNL-märke, rör sig bland maoister ("marxist-leninister") och kommer i flyktig kontakt med liknande kretsar i Danmark och Tyskland. Han blir emellertid aldrig involverad i några centrala delar av det som utmärker året 1968. Hans politiska aktivitet inskränker sig till möten med Socialistiska jurister, en så kallad enhetsfront som bakom kulisserna styrs av maoisterna. När andan faller på deltar han i en eller annan demonstration för vietnamesernas kamp.

I rollen som advokatbiträde bistår han Henning Sjöstrand i det stora Neurosedynmålet mot Astra där de som drabbats av att få missbildade barn på grund av medicinen till slut fick ersättning. Dessutom vinner han ett tvivelaktigt mål åt en småföretagare med hjälp av en journalist som är anställd på Expressen. Tidningen är ett speciellt hatobjekt för Guillou och journalisten är i flera avseenden en äkta mutkolv.

Den politiska skärpan i romanen imponerar inte. Den är mycket trubbig. En sida om Lenins skrift Vad bör göras? är direkt genant och frågan är om Guillou ens bläddrat i den. Men det mest störande är bokens närmast patologiska inställning till trotskister, eller "trottar" som de nedlåtande kallas. Den detaljen blir säkert en speciell krydda för gamla maoister som läser boken. Det finns ingen hejd på vad som kan tillskrivas "trottarna".

I berättelsen finns det bara en levande "trotte" som uppträder. Han har nästlat sig in i ett slags semesterkollektiv som försetts med namnet Sörgården. Han har inte ens ett förnamn, ännu mindre ett efternamn, och är doktorand i filosofi. Han beskrivs som "harmlös" men tröttsam med sin besatthet av Stalin. "Trotten" är dock mindre farlig än en Moskvatrogen VPK:are med anti-semitiska åsikter. Förutom alla sina andra brister är han, till skillnad från Eric och hans adliga släktingar, värdelös på matlagning. Vi kanske ska vara tacksamma för att han ändå inte beskrivs som agent för CIA, vilket var vanligt bland maoister några år efter 1968.

De unga marxist-leninistiska kvinnor som passerar revy är också mycket angelägna att försäkra sig om att nattens sällskap inte ska tillhöra den föraktliga kategori som i romanen benämns "trottar". Tokstollarna i den så kallade rebellrörelsen, närmast bindgalna maoister, nämns i förbigående, som dårar men slipper undan de ständigt återkommande slängarna mot "trottar".

För den som vet något om den svenska vänstern vid den här tiden inställer sig frågan vilka Guillou syftar på när han ideligen nämner "trottar". Det året, 1968, fanns det ingen organiserad trotskism i Sverige. Det var först året därpå, 1969, som den första organisationen bildades, och det är tveksamt om det 1968 ens fanns individer som uppträdde som trotskister. Guillou har helt enkelt flyttat fram sin egen och den svenska maoismens anti-trotskism i tiden. Det gör den inte mindre patologisk, snarare tvärtom, precis som i konspirationsteorier verkar "trottarna" finnas överallt och ingenstans.

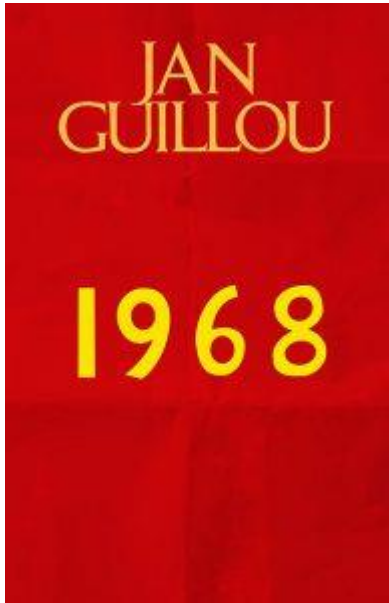
Argumentationen håller sig på en mycket låg nivå. Trotskister anses ha Stalin på hjärnan och hävdar att den kinesiska kulturrevolutionen var en maktkamp mellan olika delar av den maoistiska byråkratin. I romanen framställs "trottens" misstänksamhet mot kulturrevolutionen som närmast löjlig. I efterhand har det tvärtom visat sig att han var allt för okritisk.

Några av det årets viktiga politiska händelser figurerar i romanen, men ofta marginellt. Eric hamnar via sin tyska väninna i Prag och träffar entusiastiska anhängare av den "socialism med mänskligt ansikte" som den tjeckoslovakiska partiledningen försökte driva fram. Försöket krossades som bekant av sovjetiska stridsvagnar. I diskussionerna med unga tjecker gör faktiskt författaren upp med processen mot ledande judiska stalinister, med Rudolf Slánský som mest kända namn, i Tjeckoslovakien i början av 1950-talet. Där får Guillou faktiskt ett pluspoäng i förhållande till Jan Myrdal som fortfarande tror på den och liknande rättegångar i Östeuropa.

Hur är då romanen som litteratur? Intrigen är inte speciellt upphetsande. Eric är mest intresserad av vinsorter och aristokratins inte allt för charmiga traditioner och vanor. Det blir många kommentarer om vinmärken och utdragna skildringar av släktmiddagar och arvstvister. De erotiska skildringarna är pinsamt platta och gestaltandet av karaktärerna saknar helt psykologiskt djup. Det sista skulle inte vara nödvändigt om intrigen vore intressant och fängslande. Det är den emellertid inte. Erics person är dessutom tröttsam i sin självupptagenhet och hans besatthet av

sina egna och släktens snobbiga vanor försätter honom aldrig i konflikt med de påklitrade politiska åsikter som han av outgrundliga skäl envisas att hålla fast vid.

Det är en tröttsam och trist roman som inte säger något alls om vänstern och året 1968. Titeln varudeklaration är helt enkelt falsk. Den som vill läsa litterära skildringar på svenska av året 1968 med en infallsvinkel från vänster bör läsa två romaner av Peter Mosskin: *Nästa morgon* (1976) och *Är du lönsam lille vän?* (2002). Guillous försök i genren förbleknar helt i jämförelse med Mosskins passionerade och initierade skildringar av året 1968.

1968 av Jan Guillou
Piratförlaget 2017.

Boken är sjunde delen i romanserien Det stora århundradet.

Lästips – Mer om 1968-litteratur av P-O Mattson

När allt var möjligt – Nedslag i svenska romaner om 1968 (i [Tidsignal nr 8](#) – temanummer om 1968)